СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОМПОНЕНТ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Шумський О. Л.

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту та цифрових технологій у бізнесі (секція: іноземні мови), Харківський торговельно-економічний інститут Української інженерно-педагогічної академії, м. Харків, Україна

У роботі обґрунтовано, що формування у здобувачів вищої освіти соціокультурної компетентності, як невід'ємного компоненту іноземної підготовки, має бути спрямоване на формування у їхній свідомості якісно нової картини світу та формату мислення, відкритого для адекватного сприйняття іншої культури задля здійснення ефективної комунікації.

Ключові слова: здобувачі вищої освіти, соціокультурна компетентність, міжкультурна взаємодія, комунікативна культура.

In the paper it is substantiated that forming university students' socio-cultural competence, as an integral component of foreign language training, should be aimed at forming in their minds a qualitatively new picture of the world and a format of thinking, open to adequate perception of another culture for effective communication.

Key words: university students, socio-cultural competence, intercultural interaction, communicative culture.

У контексті входження нашої держави до європейської та світової освітніх спільнот особливого значення набуває важливість володіння іноземними мовами випускниками закладів вищої освіти на рівні світових стандартів. Саме тому іноземна освіта розглядається сьогодні як один із базових компонентів професійної підготовки спеціаліста. Згідно з Концепцією мовної освіти в Україні кінцевим результатом вивчення іноземної мови має стати особистісна багатомовність, яка передбачає здатність індивіда вільно орієнтуватися та розмежовувати інформацію з двох або більше мовних систем під час її ментальної обробки, а також миттєво переходити з однієї мови на іншу в залежності від умов конкретної життєвої ситуації. Проте, у відповідності з лінгвістичною теорією В. фон Гумбольдта (W. Von Humboldt), оволодіння мовою — це не лише вивчення її фонетичних, граматичних і лексичних засобів, але й усвідомлення відображених у ній менталь-

них особливостей нації, це процес мовного осягнення світу, «мовного світобачення», «завоювання нової позиції у попередньому баченні світу» [3, с. 112].

Загальновідомо, що в умовах міжкультурної взаємодії у полікультурному середовищі суб'єкт мовлення постає в якості особистості з певним набором етнічних, національних, культурних штампів, а також особливостями світосприйняття, етичними концептами та морально-ціннісними переконаннями, притаманними власній мовній культурі, адже використання мови зумовлюється та обмежується соціокультурними нормами суспільства, в якому вона функціонує. Тому під час комунікації, аби вільно орієнтуватися в автентичному мовному середовищі, прогнозуючи можливі соціокультурні перешкоди та обираючи відповідні вербальні та невербальні засоби для їх усунення, необхідно, спираючись на власний лінгвокультурний досвід і свої національно-культурні традиції, обирати ресурси лише тих елементів соціокультурного контексту (звичаїв, ритуалів, соціальних умовностей тощо), які є релевантними в даній ситуації та зрозумілими для носіїв даної мови. Як переконливо доводить І. Халєєва, «вміння взаємодіяти на міжкультурному рівні має цілеспрямовано формуватися, і якщо цього не робити, комуніканти заздалегідь запрограмовані на конфлікт непорозуміння» [1, с. 78]. А отже, лише високий рівень сформованості соціокультурної компетентності дозволить особистості вийти за межі власної культури і набути якостей «медіатора культур», тобто особистості, яка не лише обізнана з іншомовною культурою, але й здатна толерантно її сприймати, залишаючись при цьому суб'єктом власної лінгвокультури. Тому під час навчання у ЗВО вкрай важливо навчити здобувачів вищої освіти організовувати процес мовленнєвої взаємодії з урахуванням культурних і соціальних норм комунікативної поведінки, прийнятих у тій чи іншій країні, озброїти їх знаннями про нації та міжнаціональні відносини, національні культури та їх взаємний вплив, національні та загальнолюдські цінності, знаннями про різноманітні етнічні, соціальні, конфесійні групи та їхні взаємини. Основу лінгвокраїнознавчого компонента соціокультурної компетентності має складати вивчення в рамках курсу з іноземної мови лексичних одиниць з національно-культурною семантикою, в яких відображається культурно-історичний досвід народу-носія мови. Це, у свою чергу, має стати джерелом фонових знань, що дозволяють сформувати у свідо-

мості здобувачів вищої освіти якісно нову картину світу та формат мислення, відкритого для адекватного сприйняття іншої культури задля здійснення ефективної комунікації.

Надзвичайної значущості у цьому аспекті набувають знання особливостей комунікативної культури різних народів, зокрема, факт існування мовних культур високого та низького контексту. До мовної культури високого контексту відносяться східні мови, адже часто виникає необхідність здогадуватися, або домислювати те, що в межах комунікативного акту не було вербалізовано, але малося на увазі. Західні ж мови характеризуються більшою відкритістю та прозорістю, адже реципієнт того чи іншого мовленнєвого твору позбавлений необхідності аналізувати прихований підтекст. Через це західні мови вважаються мовами низького контексту.

У вивченні особливостей східної комунікативної культури науковці багатьох країн світу дійшли одностайного висновку про існування основних компонентів, що визначають сутність східної (конфуціанської) комунікативної традиції, а саме: імпліцитна комунікація (під час комунікативного акту зміст мовленнєвого твору не розкривається повністю, залишаючи певну недосказаність); концентрація уваги на співрозмовнику, тобто слід більше слухати, ніж говорити; принцип ввічливості, що відображає доброзичливість і скромність суб'єктів мовлення по відношенню один до одного; чітке розмежування мовленнєвої поведінки, що проявляється у відкритому та довірчому ставленні до знайомих людей і надзвичайній стриманості з незнайомцями.

Метою ж західної комунікації є, насамперед, обмін інформацією. Тому задля досягнення комунікативних цілей при спілкуванні з представниками держав Заходу, як указують Дж. Грін (J. Greene) та Б. Барлесон (B. Burleson), необхідно розвивати такі функціональні навички, як: логічність, послідовність, інформативність, аргументованість та переконливість мовлення, а також уміння контролювати враження, яке адресат справляє на реципієнта. Підтвердження цієї концепції знаходимо в теорії комунікативної компетентності британського психолога М. Ерджайла (M. Argyle): «Будь-який суб'єкт мовлення під час комунікативного акту завжди переслідує власні комунікативні цілі, задля досягнення яких має орієнтуватися на реципієнта, використовуючи такі прийоми, як емпатія, активне слухання, підвищена увага, підтримка, невимушеність тощо» [2, с. 211]. Таким чином, принцип індивіду-

алізму, який лежить в основі західної комунікативної моделі, орієнтованої на результат, протиставляється колективізму східної комунікативної традиції, для якої більш типова концентрація учасників комунікації на самому процесі спілкування.

Результатом усвідомлення і прийняття факту існування відмінностей між мовними культурами різних країн буде не лише досягнення взаєморозуміння з іншомовними комунікантами при вирішенні комунікативних задач, але й значне розширення мовної та культурної картини світу.

Список використаних джерел:

1. Березівська Л. Проблеми народного вчителя в діяльності київських просвітницьких організацій (кінець XIX — початок XX століття). Рідна школа. 1998. № 2. С. 65–68.
2. Халеева И. И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи (подготовка переводчика). Москва: Высшая школа, 1989. 238 с.
3. Argyle M. Social Interaction. Chicago: Moody Publishers, 1971. 504 p.
4. Humboldt W. von. Schriften zur Sprache: Vergleichende Sprachwissenschaft und Sprachphilosophie. Frankfurt am Main: Zweitausendeins, 2008. 1055 S.